

XABIER ETXANIZ

GOENKALE, NOLA EZ

Zaila izango da 94ko irailetik aurrera euskal kulturaren inguruko balantzea egitea *Goenkale* aipatu gabe. Urtebete pasa eta gero, oraindik ere entzuten dut zenbait etxetan dauden ez-tabaidak saio horren orduan. Alabek ikusi nahi, aitak ez... *Goenkale* fenomeno soziologikoa izan da euskal munduan. Orain arte ez da egon euskaraz hainbeste jende biltzen zuen produkturik. Euskaldunak, ia-euskaldunak eta hitzen bat edo beste ulertzen dutenak bildu izan dira kulebroi horren inguruan, euskal kulebroia edo kulebroia baino zerbait gehiago; gure gizartea eta gure hainbat arazo ikutzen dituen kulebroia.

Goenkale, neurri batean, gure errealitatearen ispilu da, eta bertan agertzen dira gure gizartean dauzkagun kontraesanak. Prentsarena, esate baterako: euskaraz egina eta euskaldunontzat egina egon arren, erdal prentsa agertzen da bertan. Baina ez edozein egunkari, Gipuzkoakoa baizik. Gasteizen *El Diario Vasco* kioskoetan ez da egoten bistan, Nafarroan eta Bizkaian ere gauza bera gertatzen da, baina hala ere Euskal Telebistako programa horretan ohizko egunkaria da. Jon Etxaidek 1957an zioen bezala: «*danok dakigunez irakurlerik geienak gipuzkerak ditu*», edo gure kasura ekarriz, «denok dakigunez euskal kultura Gipuzkoakoa da».

Baina halako detaileak alde batera utzita, eta *Goenkale*-k izan duen eragin onuragarria euskal kulturaren normalizazioan presente izanda, badago harritu nauen beste kontu bat, argitaratutako liburuarena hain zuzen. *Best seller* bat izateko jaiotzen zen produktua liburudendetako apaletan bazterturik geratu da plazaratu eta hilabete eskasetara (telesaiolari gertatu zaionaren kontrakoa: beste produktu bat izan behar zena, ETBko izarra bilakatu da). Liburuaren salmenta urriak harritu nau... eta kezkatu. Telebistan iragarritako liburua, herrialde ezberdinetan aurkeztua eta horrdako arrakasta duen teleaio baten babesean argitaratua izan arren ez du ikuslea erakarri eta irakurle bilakatu. Eta kezkatzen nau *Goenkale*-ko liburuak hori lortu ez duenean, guk, idazle eta argitaratzaile gizajook lortu nahi dugulako.

IRAKURLERIK BAI?

Urrian eskolak hasi zirenean gure ikastetxean galdera bat luzatu nien nire ikasle unibertsitari. Erantzuna oso adierazgarria izan zen, ikasle gehienek urtebetean ez zuten agindutakoa baino irakurri. Bazeuden bakar batzuk libururen bat edo beste irakurriak, baina gehiengoak lasai asko onartzen zuen ez zuela irakurtzen. Badakit beti ari naizela gai beraren inguruan eta literatura eta haurrak edo gazteak direla nire kezka ardatz nagusiak, badakit ere ez dela kontu puntuala, 1995ean gertatua, baina pentsatzen jarrita oraingo irakurleek duten aukera zabala, orain dauden liburu zainduak; arrazoia bat egon behar da jendea —gazteak— liburuetara ez hurbiltzeko. Non-baiten egin behar izan dugu huts hezkuntzan.

Irakaslego Eskolatik OHOk eta institutuak errealitatea gertutik jarraitzen dugu eta literaturaren erabilera linguistikoak, plazererako argitaratzen diren liburuak ikas-materialtzat hartzeak, kalte handia egin dio literaturari, kalte handia irakurleari. *Bi letter* irakurtzen duenak sinonimoak bilatzeko inoiz ez du disfrutatuko Old Martinek kontatzen digun istorio zoragarria, *Hamaseigarrenean aidanez* irakurtzean esaldien egitura lantzen duenak ez du gozatuko A. Lertxundiren nobela ederrarekin, baina gainera irakurle horiei liburu horiek irakurtzen sentitzen den plazerra bahitu zaie, ezabatu literaturarenganako gustoa.

1995-96 ikasturte hasieran *Hik hasi* aldizkari berria aurkeztu zen. Irakaskuntzaren inguruko jendea biltzen duen argitalpen horrek badu nahikoa lan arestian aipatu arazoak eta horiek bezalako beste hamaika konpontzen hasteko, edo konponbidearen inguruko erreflesioa bultzatzeko. Ea zorte ona duen eta euskal irakaskuntzan aurrera jarraitzeko tresna aproposa bilakatzen den.

BONSAIEN EDERTASUNA

Lagunekin komentatu eta artikuluren batean edo aipatu dudak kontua da kalitatearena. Urte batzuk eman ditugu kantitatearen erferentzia bakarrarekin. Gutxitasun edo txikitutasun ideia gainditu nahian, nire ustez. Oso gutxi gara eus-

kaldunak, oso liburu gutxi argitaratzen ditugu... eta horren aurrean indar handia egin da kopuruak igotzeko. Liburugintzari erreparatuz, hoguei urtetan urtero ehun liburu argitaratzetik mila plazaratzera pasa gara. Euskaldunen kopuruak ere nabarmen igo dira, eta aurrean lehenbiziko aldiz D ereduak izan da nagusi irakaskuntzan.

Baina Xabier Mendiguren Bereziartuk 1995eko irailaren 21ean *Euskaldunen Egukaria*-n zioen bezala, bada kalitateari begiratzeko ordua. Urtean mila liburu argitaratu beharrean agian hobe izango litzateke ehun edo berrehun plazaratzea, baina ehun horiek oso zainduak, kalitatezkoak, ondo idatzita eta gainera kanpoko produktuekin lehiatzeko moduan; ehun liburu horien publizitatea zaindu, berria eman komunikabideetan, eta produktu itxurosoa baldin bada erdaratu, kanporatu, zabaldu.

Oso pozik gaude gero eta gazte gehiagok egiten dituelako bere ikasketak euskaraz, baina nolako maila dute? Nola da posible ikasketak ikastoletan burutu ondoren «horduan» idaztea?

Nire ustez ezin ditugu aurrerapenak baremo bakararekin, kantitatearekin baremoarekin, neurtu. Kontuan izan behar dugu nortzuk garen, zenbat garen eta zer egin dezakegun. Txikitasuna ez da txarra, ez ona. EEBBetan judutarrak oso gutxi dira, populazioaren % 2a, baina Rabin hil zutenean EEBBetako bandera doluz jarri zuten edifizio publiko guztietan. Populazioaren % 2 horrek, antza, eragina duelako gainerako 98an.

Gu euskaldunok ez gara asko, baina badira gure neurriko herrialdeak munduan zehar, agian hobe genuke haiei begiratzeko eta haiengandik ikastea, eta ez inguruan ditugunei.

600 edo 700 mila pertsonen sor dezaketen kultura eta kultur produkzioa ezin da oso ugaria izan; ezin gara katalanekin parekatu, haien hamar bider gehiago dira. Baina gutxi izanda produktu txiki zaindu eta onak egin behar ditugu, hemen eta kanpoan ere saltzeko modukoak. Herrialde «aurreratuen» baxoan gu bonsai bat gara, baina gure eskuetan dago bonsai horrek inguruko zenbait pinuk, haritzek edo sagarrondok baino interes, arreta edo harridura gehiago sortaraztea.

Eta alde horretatik gaur egun dugun hutsune nabamenetako bat konpontzen saiatu behar gara. Agian datozen urtetan horretan aritu beharko ginateke; euskal produktuak, kultur produkzioa, kanporatzen. Haur eta gazte literaturan, nik ezagutzen dudan arloan, euskaraz eginiko lan asko oso duinak dira eta inolako lotsarik gabe plazara daitezke erdaraz. *Eztia eta ozpina, Ilargi-lapurak, Egun osorako poemak eta beste, Katixa eta Kroko*, eta beste titulu batzuk gazteleraz argitaratutako asko eta asko baino hobekak dira. Eta liburu horiek erdaratu behar dira, erdaratzeko plan bat bideratu behar da eta ez egilearen esku utzi Mariasun Landa eta Bernardo Atxagarekin gertatzen den bezala. Itzulpenak egin behar ditugu, baita erdarara ere, gure kultura aberasteko, kanpokoez ezagut gaitzaten («*Ven y cuentalo*») eta gure lanarekin goazenean Madrilera lehiaketa batera edo edonora, jakin dezaten nortzuk garen, zer egiten dugun.

Beharbada hemendik aurrera gutxiago produzitu beharko dugu (gure merkatuak zenbait arlotan ez du askoz gehiagorako ematen) baina produzitzen dugun hori kalitatezkoa izan dadila. Baina ziurtasun osoz esan daiteke, gure lanik onenak kanporatu behar ditugula. Ez dakit nori dagokion hori bideratzea, egile batzuk beraiek egiten dute baina hori konponbide pertsonala besterik ez da, beharbada Itzultzaile Elkarteak badu zer esanik hemen edo Jaurilaritzak edo Argitaletxeen Elkarteak. Egokiena, liburugintza arloan argitaletxeek beren gain hartzea izango litzateke, baina orain arte egin ez badute ere ez dut uste aurrerago egingo dutenik.

Dugun zuhaitza txiki samarra dela ikusirik, hobe genuke, beraz, adarrak moztea, enborra txukuntzea eta bonsai eder bilakaturik kanpokoei erakustea.

JOXERRA GARTZIA

KULTURGINTZA BIDARTEAN

Kultur alorreko zenbait gertakari aukeratu, eta joan zai-
gun urte honen kronika halako bat, ez objetiboa ez gutzizkoa